

Koronaviruspandemian vaikutukset Keski-Pohjanmaalle (Korona-Exit-KP)

Hankkeen tausta

Koronavirus (COVID-19) on pakottanut yhteiskunnan sulkemaan toimintojaan. Tehdyt ratkaisut ovat olleet pandemian kukistamisen kannalta perusteltuja, mutta niillä on valitettavasti vakavia seurauksia talouden ja työllisyyden kannalta.

Etlä (2020) arvioi toukokuussa 2020, että Suomen bkt supistuu 8 prosenttia tänä vuonna ja kääntyy ensi vuonna 4 prosentin kasvuun. Lyhyen aikavälin ns. pikalama on Suomessa tosiasia, mutta vientimarkkinoiden kehitys ratkaisee, iskeekö Keski-Pohjanmaalle myöhemmin vielä vakava toisen aallon kriisi. Tulevaisuuden kannalta ongelmallista on myös talouskasvun ylläpito velkarahoituksella, sillä velan supistaminen tulevina vuosina pitää julkistalouden tiukkana.

Kansainvälinen kauppa perustuu nykyään pääosin monimutkaisiin globaaleihin arvoketjuihin (GVC), joissa jokainen tuotteen tuotantovaihe on jaettu tehokkuuden perusteella sen vaiheen parhaiten tekemään pystyvälle taholle. Monesti auto tai muu suurempi välituote vaeltaa maiden välillä useaan kertaan ennen kuin se on valmis toimitettavaksi asiakkaalle. Koronapandemia on katkonut arvoketjuja, jolloin tuotantoa on jouduttu ainakin väliaikaisesti uudelleenorganisoimaan. Vientivetoiselle Keski-Pohjanmaalle kaikki kansainvälisen kaupan rakenteen muutokset ovat kriittisiä, mutta eivät toki yksinomaan negatiivisia.

Hankkeen tavoitteet

Hankkeen ensimmäisenä tavoitteena on koronaviruksen (COVID-19) aiheuttaman kriisin monipuolinen tarkastelu Keski-Pohjanmaan yhteiskunnallisten vaikutusten suuruuden ja maakunnan eri sektoreiden nykytilanteen selvittämiseksi. Kohderyhminä ovat Keski-Pohjanmaan maakunnan toimijat - yritykset, kunnat, valtion aluehallinto, oppilaitokset, sosiaaliala ja järjestöt ym. Selvitys ei käsittele koronavirustilanteen lääketieteellistä puolta (kuin siltä osin kun tehdyillä terveystaloudellisilla ratkaisuilla on ollut selkeitä taloudellisia vaikutuksia).

Selvityksen toimenpiteitä ovat tilastojen, muiden organisaatioiden tekemien kyselyjen, tilastojen ja oman tiedonhankinnan (haastattelut, työryhmiin osallistumisen ym.) kautta saatujen tietojen analysointi maakunnan eri sektoreiden nykytilanteen selvittämiseksi. Valtakunnalliset ja kansainväliset trendit eivät ohjaa selvitystyötä sellaisinaan, vaan ne sopeutetaan Keski-Pohjanmaan maakunnan toimintaympäristöön (elinkeinorakenne, etäisyydet, väestön ikärakenne ja tulotaso ym.).

Selvityksenä toisena toimenpiteenä ns. koronakriisistä selviytymispolun hahmottelu. Mahdollista polkua luodetaan kolmen skenaarion kautta, jotta voidaan paremmin varautua eri kokoiisiin kriiseihin. Lopuksi laaditaan Keski-Pohjanmaan liiton, kuntien, yritysten ym. käyttöön toimenpide-esityksiä sen suhteen, miten asiassa on järkevää edetä. Nämä toimenpide-esitykset saadaan haluttaessa nopeasti käyttöön aluekehitystyössä, sillä selvityksen tuloksista kerrotaan ohjelmia valmisteleville virkamiehille välittömästi.

Selvityksen toteutus

Selvityskokonaisuudessa on mukana henkilöitä palkkaava hanke, asiantuntijoista koostuva vapaaehtoisuuteen perustuva verkosto ja ohjausryhmä. Hanke tekee selvitykseen liittyvät kirjoitustehtävät ja kerää aineistoja käytännössä. Ohjausryhmä vastaa hankkeen hallinnoinnista ja valvoo hankkeen etenemistä suunnitellusti. Verkosto koostuu yhteen koronasopeutuksesta kiinnostuneista ja yhteiseen asiaan sitoutuneista sidosryhmistä koostuvan asiantuntijapoolin, joka tarjoaa hankkeen käyttöön toimialakohtaista erikoistietoa. Verkosto auttaa hankkeen työntekijöitä ymmärtämään toimialojen erikoispiirteitä, jotka vaikuttavat toteuttamiskelpoisen selviytymispolun yksityiskohtien muotoiluun.

Hankkeessa kerätään aluksi olennaisimmat tehdyt kansainväliset katsaukset ja selviytymispolut pikaista paneutumista varten, luetaan huolelliset valtakunnalliset selvitykset (kuten ns. Hetemäen ja Vihriälän raportit), selvitetään muiden maakuntien vastaavien hankkeiden aikaansaannoksia sekä käydään läpi eri tahojen toteuttamat empiiriset kyselyt (Kauppakamari, Suomen Yrittäjät, Kosek, Kase ym.).

Samassa yhteydessä tehdään pienehkö tilastokatsaus maakunnan menneeseen elinkeinolliseen ym. kehitykseen ja mahdolliseen tulevaan (väestönkehitys, kuntatalous, sosiaalipuoli).

Tämän jälkeen asiakokonaisuuksiin perehdytään tarkemmin haastattelemalla keskeisiä organisaatioita. Haastatteluita tehdään enintään 20 kappaletta. Haastatteluihin perustuvassa laadullisessa hankeosiossa selvitetään, millaiset konkreettiset vaikutukset koronaviruksella on ollut tilauskantaan, työllisyyteen (ml. lomautukset) ja toiminnan

kannattavuuteen. Samalla kysytään, millaisia hyviä toimintoja tai käytäntöjä valmistautumisen aiheuttaman toimintamurroksen myötä syntynyt ja millaisia ongelmia (tai osaamisvajeita) sopeutumisprosessissa on ilmentynyt. Haastattelujen jälkeen kehitetään laadullinen mittaristo, jonka avulla tehdään lopullinen vaikuttavuusarviointi.

Hankeryhmä ja ohjausryhmä

Tutkimuksen suorituspaikka on Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, joka on hallinnollisesti Jyväskylän yliopiston erillislaitos. Yliopistokeskuksessa hankkeen tekijäryhmään kuuluvat yliopistotutkijat KTT Jouni Kaipainen ja FT Olli Rosenqvist.

Selvityksen vastuututkija KTT Jouni Kaipaisella on yli kolmenkymmenen vuoden kokemus erilaisista toimeksiantotutkimuksista, sillä ensimmäinen raportti on luovutettu tilaajalle vuonna 1987. Vuodesta 1991 Kaipainen on toiminut tutkijana Jyväskylän yliopiston erillislaitoksessa, Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa. Viimeisimmät Kaipaisen hankkeet liittyvät digitalisaatiokehityksen maaseudulle aiheuttamien taloudellisten ja sosiaalisten vaikutusten selvittämiseen (H2020 DESIRA) ja Biolaakson syntymisen edistämiseen.

FT, dosentti Olli Rosenqvist on toiminut tutkijana Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa vuodesta 1987 lähtien lähes yhtäjaksoisesti. Vuoden 2007 lopulla hänet nimitettiin Joensuun yliopistoon yhteiskuntamaantieteen dosentiksi. Rosenqvistin viimeisimmät hankkeet ovat liittyneet Keski-Pohjanmaan tilastointiin klusterinäkemystä hyödyntäen, matkailuun ja maakunnan luonnonvarojen käytön vaikutuksiin (sosiaalinen hyväksyttävyyys ym.).

Selvitysryhmän tueksi nimitetään hankkeen hallinnoinnista vastaava ohjausryhmä, johon nimetään ainakin Keski-Pohjanmaan liiton edustajat.

Hankkeen raportointi

Selvityksen tulokset kirjataan syyskuussa julkaistavaan tärkeimmille sidosryhmille annettavaan väliraporttiin ja marraskuun loppuun mennessä valmistuvaan yhteenveetoon eli loppuraporttiin, joka julkaistaan Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksen pdf-muotoisena julkaisuna. Julkaisu tulee vapaasti saataville Jyväskylän yliopiston JYX-tietokantaan.

Hankkeen raportti noudattaa hakuilmoituksessa annettua runkoa, jotta jokaiseen kysymykseen varmasti muistetaan vastata. Kunkin osa-alueen vastuuhenkilöt Jouni Kaipainen (5 htkk) ja Olli Rosenqvist (3 htkk) on merkitty aikatauluun lyhenteillä JK ja OR.

- Arvio koronavirusepidemian vaikutuksista maakunnan keskeisille elinkeinoelämän toimialoille, erityisesti mikro- ja pk-yritysten osalta. (JK)
 - Haastattelujen ja muiden organisaatioiden tekemien jäsenkyselyjen yhdistäminen maakunnalliseksi kokonaisarvioksi
- Arvio koronavirusepidemian vaikutuksista maakunnan vientiteollisuudelle. (JK)
 - kansainvälisen kysynnän kehityksen selvittäminen
- Arvio koronavirusepidemian vaikutuksista eri alojen ja ammattiryhmien työllisyydelle/työttömyydelle ja osaavan työvoiman saatavuudelle maakunnassa. (OR)
 - työvoimahallinnon rekisterit ja kyselyt
- Arvio koronavirusepidemian vaikutuksista maakunnan kuntatalouteen. (OR)
 - verotulojen lasku, menojen kasvu
- Arvio koronavirusepidemian kustannuksista maakunnan sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmälle. (JK)
 - koronan aiheuttaman ylimääräisen laskun arviointi
- Skenaariot maakunnan toipumiselle koronavirusepidemian vaikutuksista. (JK)
 - skenaariot lyhyelle lamalle (V-toipuminen), keskipitkälle sopeutumiselle (U-toipuminen), kaksivaiheiselle kehitykselle (W-toipuminen) ja pitkittyvälle heikolle kehitykselle (L-toipuminen). L johtaa menetettyyn vuosikymmeneen.
 - Kuluttajamarkkinoilla nopea toipuminen korostaa valtiiovallan asettamien rajoitusten poistumisen merkitystä, kun taas kansalaisten kuluttajakäyttäytymisen muutos korostaa ihmisten oman toimijuuden merkitystä (ostoksille ei mennä eikä palveluja käytetä ennen kuin se on täysin turvallista).
 - Yritysten valtakunnalliset tukiohjelmat pitävät aluksi pk-yritykset hengissä sulkutoimien ajan, mutta pidemmän ajan kehitys Keski-Pohjanmaalla riippuu siitä, missä määrin ja miten nopeasti panostuksia pystytään siirtämään TKI-toimiin ja muuhun kehittämiseen ja uuden luomiseen.
- Toimenpidesuosituksia tai -vaihtoehtoja koronavirusepidemian haitallisten vaikutusten hillintään ja niistä toipumiseen maakunnan kuntatalouden, sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän, elinkeinoelämän ja työllisyyden näkökulmasta (JK ja OR)
 - Uusi normaali voi olla laadullisesti erilainen kuin aiempi tilanne. Maakunnassa voidaan tietoisesti tehdä digiloikka tai siirtyä vähähiilisiin ratkaisuihin sen sijaan, että yrittäisiin tukitoimin palauttaa aiemmin vallinnut tilanne kaikilla sektoreilla.

Selvityksen aikataulu

Seuraavassa hahmotellaan hankkeen alustavaa aikataulua. Selvitys aloitetaan hankkeen myönteisen rahoituspäätöksen saapuessa kesäkuussa 2020. Tavoitteena on, että selvitys valmistuisi vuoden 2020 loppuun mennessä (raportointi voi jatkua vuoden 2021 ensimmäiselle neljännekselle). Tutkimus on toteutettavissa siis noin 8 henkilötyökuukauden asiantuntijatyöpanoksella, jonka päälle tulevat vielä yliopistokeskuksen taloussihteerikulut. Hankkeelle kokonaisuudessaan (hallinnointi + selvitys) varataan noin 9 kuukauden kokonaistoteuttamisaika.

I Toimintaohjelmat

- kansainväliset, valtakunnalliset, alueelliset poistumisstrategiat, selviytymispolut, vaikutusarviot ym.

- perehtyminen + asetettujen tavoitteiden ja keinojen kiteyttäminen (JK, OR)

- JK ja OR, kesä- ja elokuu 2020

II Sektoreiden vaikutusarviot

- vaikutusten skaalaus Keski-Pohjanmaalle

- JK & OR, syyskuu 2020

III Tilastokatsaus väestöön ja elinkeinoihin, max 10 kuviota raporttiin

- JK ja OR, elokuu 2020

IV Muiden maakuntien poistumissuunnitelmien selvittäminen (max 18 hanketta)

- JK ja OR, syyskuu 2020

V Haastattelujen suunnittelu ja haastateltavien valinta

- JK & OR, kesäkuu 2020

VI Haastattelujen (max 20 kpl) tekeminen, litterointi ja yhteenvetojen tekeminen haastatteluista

- JK & OR, kesä- ja elokuu 2020

VII Vaikutusskenaarioiden laadinta

- JK elo- syyskuu 2020

VIII Väli raportin kirjoittaminen

- JK & OR syyskuu 2020

IX Loppuraportin kirjoittaminen ja maakuntahallitus kommentointikierros

- loka-marraskuussa 2020

- loppuraportin kirjoittaminen

- tutkimusraportin käsikirjoituksen kommentointimahdollisuus maakuntahallituksessa

X Loppuraportin viimeistely, joulukuu 2020

XI Loppuraportin julkistaminen, joulukuun loppu 2020

XII Maksatushakemuksen jättö, hallinnollinen loppuraportti ja muut tarvittavat raportoinnit

- vuoden 2021 ensimmäinen neljännes

Tutkimuksen hyväksikäyttömahdollisuudet

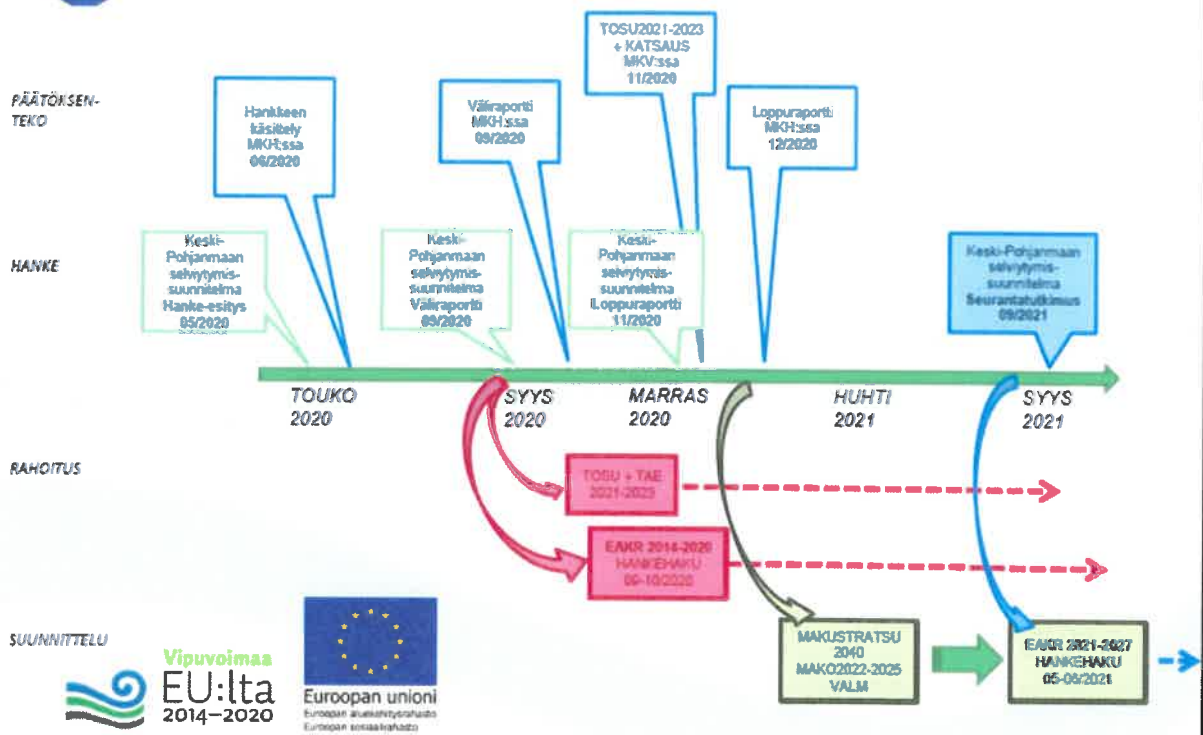
Koronaepidemian vaikutusten arviointi antaa Keski-Pohjanmaan päättäjille ja muille toimijoille uutta tietoa, jota voidaan käyttää ohjelmaperusteiseen kehittämistoimintaan osoitettujen panostusten suuntaamiseen. Selvitys tarjoaa kokonaisnäkemyksen maakunnan eri sektoreiden nykytilasta ja (lyhyen ja pitkän tähtäyksen) kehittämistarpeista.

Selvitys hyödyttää EAKR ohjelmakauden 2021–2027 hankehaun suuntaamista ja maakuntastrategian 2040 muotoilua. Hanketoiminnan strateginen suunnittelu on tarpeen tilanteessa, jossa ns. koronalama voi joko loppua nopeasti tai jatkua jopa vuosikymmenen vientimarkkinoiden hiljentymisen takia.

Maakuntaohjelmaa 2022-2025 on helpompi valmistella, jos perusasiat toimialoilta on jo käyty läpi koronaviruksesta selviytymisen suunnittelun yhteydessä. Hankkeiden toteuttaminen tulee entistä tarkemmaksi ja hankkeiden sisällöllinen laatu paranee, kun ne johdetaan koordinoituna, yhteisesti ymmärretystä viitekehyksestä. Toisiaan tukevista hankkeiden syntyy vahva vipuvaikutus, joka auttaa tuotanto-, innovointi- ja koulutusjärjestelmää muuntautuman ”uuden normaalin” edellyttämään toimintatapaa. Esimerkiksi täydennys- ja työllisyyskoulutuksella voidaan vastata havaittuihin osaamisvajaisiin, jos kaikki sidosryhmät ovat yhtä mieltä tarvittavista toimista.

Koronavirustilanteen hallinta Selviytymissuunnittelu, TKI- ja rahoitusintegraatio

Tutkimuksen kustannus- ja rahoitusarvio

Hankkeeseen on varattu yliopistotutkija Jouni Kaipaisen 5 kuukauden, yliopistotutkija Olli Rosenqvistin 3 kuukauden, ja taloussihteerin työpanos (1 htkk).

Kustannukset jakautuvat seuraavasti:

- Palkat sivukuluineen 50 000 €
- Matkakulut 900 €
- Ostopalvelut 1500 €
- Muut kustannukset (tilavuokrat, puhelin, välilliset, tulostus ym) 10 000 €
- Yhteensä 62 400 €

Selvityksen rahoituksesta 50 000 euroa tulee Keski-Pohjanmaan maakunnan omaehtoisen kehittämisen määrärahasta (AKKE). Omarahoitus on 12 400 euroa, joka jakautuu puoliksi Keski-Pohjanmaan liiton ja JY/Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksen kustannettavaksi. Keski-Pohjanmaan liiton 6 200 euron arvoisesta panostuksesta puolet on omarahoitusta ja puolet omaa työtä (3100 euroa). JY/Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksen kustannuksiin sisältyy arvonlisävero. Keski-Pohjanmaan liiton kustannukset on esitetty verottomina.

Lähteet

Etla (2020). Toimialakatsaus & Suomen talousennuste. Suhdanne 2020:1. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos: Helsinki.